

Mesâi-i Lisâniye ve Cenab Şahabeddin
Gülçin Tuğba NURDAN*

Özet

Bu çalışmada İstanbul Darülfünun bünyesinde Mart 1916'dan itibaren çıkartılan Darülfünun Edebiyat Mecmuası'nın ilk sayısında Cenab Şahabeddin tarafından yazılan üç buçuk sayfalık "Mesâi-i Lisâniye" başlıklı yazıya odaklanılmıştır. Metnin aslı üç buçuk sayfa olup çalışmanın ekler bölümüne de yerleştirilmiştir. Cenab Şahabeddin'in ve dönemin dil meseleleri üzerinde durulmuştur. Servet-i Fünun Dönemine bakıldığında lügat eksikliği ve bundan kaynaklı olarak da çokça yabancı sözcük bulunması oldukça dikkat çeken bir husustur. Cenab Şahabeddin bu yazısında bir dil müessesesinin kurulmasını ne kadar elzem olduğu konusu üzerinde durur. Bunun için ise dil komitelerinin kurulmasını ve sistemli bir şekilde çalışılmasını öneren Cenab Şahabeddin, bu dil meselelerinin eğitim temelli olması gerektiğini de vurgulamaktadır. Sonuç olarak dil meselesinde Cenab Şahabeddin, bu mevzunun her açıdan büyük bir özenle ilgilenilmesi gerektiğinin altını çizer. Makalesinde de bunu başarabilmek için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu bağlamda Cenab Şahabeddin'in bu tavrını dönemi için oldukça ilerici bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Darülfünun Edebiyat Mecmuası, Cenab Şahabeddin, Mesâi-i Lisâniye, edebiyat, dil

Mesâi-i Lisâniye and Cenab Şahabeddin

Abstract

This study considers the article titled "Mesâi-i Lisâniye" written by Cenab Şahabeddin in the first issue of *Darülfünun Literature Magazine*, which was started to be published in March 1916 under Istanbul *Darülfünun* control. The original of the text is three and a half pages. It is included in the appendices of the study. Within the framework of this article, language issues of Cenab Şahabeddin and the period were emphasized. When we look at the Servet-i Period, it is quite remarkable that the language has a lot of foreign words due to the lack of lexicon.

In this article, Cenab Şahabeddin focuses on how essential it is to establish a language institution. For this, Cenab Şahabeddin, who recommends the establishment of language committees and working in a systematic way, also emphasizes that these language issues should be based on education.

As a result, Cenab Şahabeddin underlines the importance of the language issue and points that this issue should be dealt with great care in every aspect. In his article, he made various suggestions to achieve this. In this context, it is possible to evaluate this attitude of Cenab Şahabeddin as quite progressive for his period.

Keywords: Darülfünun Edebiyat Mecmuası, Cenab Şahabeddin, Mesâi-i Lisâniye, literature, language.

* Dr., Atılım Üniversitesi, e-posta: gulcin.nurdan@atilim.edu.tr

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-3440-3089>

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Nurdan, Tuğba, G. (2023). Mesâi-i Lisâniye ve Cenab Şahabeddin. *Küllîye*, 4(1), 240-255. DOI: 10.48139/aybukulliyeye.1259778

Makale Bilgisi / Article Information:

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
6 Mart 2023	17 Mart 2023	Araştırma Makalesi	240-255
6 March 2023	17 March 2023	Research Article	

Extended Abstract

In the study titled “Mesâi-i Lisâniye ve Cenab Şahabeddin”, the three and a half page article of Cenab Şahabeddin that he wrote in Darülfünun Literature Magazine was examined. The article is located between pages 11-14 of the journal. Although Darülfünun Literature Magazine was first published in March 1916, a total of fort-nine (49) issues remained in publication life. Cenab Şahabeddin also included an important issue in the first issue of magazine. This issue is language. This article focuses on approach of the period to the language issue. In this study, first all, the article written by Cenab Şahabeddin was examined. In the appendices, the original text (this section also includes the contents page of the journal is also included) and its transcript are included. Thus, an opportunity arises for readers to examine the text.

Tevfik Fikret and Cenab Şahabeddin should be mentioned at the top of the list when it comes to the petry of the Servet-i Fünun Period. Cenab Şahabeddin (1870-1934) is one of the important poets of Servet-i Fünun Period. Cenab Şahabeddin not only wrote poetry, but also touched upon the issues that he considered important for Turkish literature in his articles. The poems of Cenab Şahabeddin, who is a versatile identity, are generally studied. However, no academic study has been done on this article (Mesâi-i Lisâniye) before. This study is extremely important in terms of closing the gap in the literature. On this occasion, it was determined how he approached the language issues of his period. Cenab Şahabeddin wrote articles in many literary magazines of the Servet-i Fünun Period. One of them is Darülfünun Literature Magazine.

Darülfünun Literature Magazine is a journal published in Istanbul Darülfünun. Literature, on the other hand, has an extremely important place in Darülfünun. Many literary figures of the period such as M. Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Emin Yurdakul, ... were included Darülfünun Literature Magazine with their articles. The magazine is remarkable for its period in terms of being both a literature and a history magazine. In this context, it is extremely important that Cenab Şahabeddin takes part in an important issues of his period, such as language, in the first issue.

In his article “Mesâi-i Lisâniye”, Cenab Şahabeddin underlines that language commissions should be established after making his determinations on language. Language commissions or, as Cenab Şahabeddin puts it, language police officers are extremely important in terms of language control. These language controllers have a great job in getting the language out of the influence of various languages. He emphasizes that the first and most important move to be made for this is the dictionary. These studies also need to be supervised by the state. According to Cenab Şahabeddin, science and science can advance in a society only if language is given importance.

As a result, the study titled “Mesâi-i Lisâniye and Cenab Şahabeddin” deals with Cenab Şahabeddin’s approach to language in his Mesâi-i Lisâniye article. It is also important in terms of filling the gap in the field.

Giriş

Darülfünun 15 Ağustos 1900 (18 Rebiülâhir 1318) yılında kurulmuştur. Türkiye’nin ilk üniversitelerinden biri olmakla birlikte kurulduğunda Ulûm-ı Âliye ve Diniye (İlahiyat Fakültesi)¹, Edebiyat (Edebiyat Fakültesi) ve son olarak da Ulûm-ı Riyâziye ve Tabiiye (Matematik ve Fen Bilimleri Fakültesi) şubelerinden oluşan üç temel fakülteye sahiptir (İshakoğlu, 1995, s.228).

¹ Türkiye’de kurulan ilk İlahiyat Fakültesidir.

Darülfünun'da edebiyat oldukça önemli bir yere sahiptir. Döneminin önemli bir edebiyat dergisi de mevcuttur: *Darülfünun Edebiyat Mecmuası*. Bu dergi, Darülfünun bünyesinde Mart 1332 (1916) yılında çıkmaya başlamış ve Kânunisâni (Ocak) 1933 tarihindeki son sayısı ile yayın hayatına veda etmiştir². Dergi toplamda sekiz ciltte, kırk dokuz (49) sayı olarak çıkmıştır.

Dergide M. Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Emin Yurdakul gibi dönemin birçok edebiyatçısı yazılarıyla yer almıştır. Ayrıca dergi sadece edebiyatçı değil birçok tarihçinin yazılarına da ev sahipliği yapmıştır. Bu bakımdan dergi hem edebiyat hem de tarih açısından büyük önem arz etmektedir:

“Darülfünun'da Fakültelerin düzenli bir dergi çıkartmaları Ziya Gökalp'in öncülüğü ile 1916 yılında başlamıştır. Her ne kadar ondan evvel Fakültelerde verilen dersleri ayrı ayrı derleyen birkaç yayın olmuşsa da bu yönüyle başarılı olamamıştır. Bu tarihten sonra bizde fakültelerin dergi çıkartması geleneksel hale gelmiş ve yayın yönetmelikleri desteği ile 1980'li yıllara kadar bu tür yayınlar devam etmiştir.” (Kazancıgil-Vergili, 2002, s.35).

Ziya Gökalp'in öncülüğünde çıkarılan *Darülfünun Edebiyat Mecmuası* bu bağlamda da Türk edebiyatı adına son derece önemlidir.

Bu çalışmada, *Darülfünun Edebiyat Mecmuası*'nın ilk sayısında (Mart 1916) yazan Cenab Şahabeddin'in “Mesâ-i Lisâniye” adlı makalesi üzerinde durulacaktır. Lisân mevzuuna odaklanan makale üç buçuk sayfadan meydana gelmektedir. Mesâ-i Lisâniye makalesi daha önce herhangi bir akademik çalışmanın konusu olmadığı için bu çalışma Türk edebiyatı açısından oldukça dikkat çekicidir.

Cenab Şahabeddin (1870-1934) Servet-i Fünun Dönemi önemli şairlerimizdendir. 1900'lü yıllarda aktif bir yazın hayatı ile çeşitli dergilerde³ yer almıştır. *Darülfünun Edebiyat Mecmuası* da bu dergilerden biridir. Edebiyat üzerine mevzulara daha ağırlıklı eğilen Cenab Şahabeddin⁴ *Darülfünun Edebiyat Mecmuası*'nın ilk sayısında çıkan “Mesâ-i Lisâniye” makalesinde dilin öneminin üzerinde durur.

1900'lü yıllarda dil mevzuuna daha fazla önem veren Cenab Şahabeddin hakkında Hasan Akay'ın tespitleri oldukça dikkat çekicidir:

“1912'de İctihad mecmuası ile Hak gazetesine düzenli biçimde yazılar gönderen Cenab'ın, özellikle milli lisân, kadınlarımız, lisân inkılâbı gibi konulara eğilen yazıları epey yankı uyandırmış ve dedikodulara sebep

² Bu çalışmada Darülfünun Edebiyat Mecmuası'nın sayıları taranırken Atatürk Kitaplığı'ndan yararlanılmıştır.

³ Servet-i Fünûn, Âşîyan, Güneş, İctihad, İkdâm, Mekteb, Tanin, Tasvir-i Efkâr vb.

⁴ Bu konuda detaylı bilgi için “Cenab Şahabeddin'in Servet-i Fünun Dergisi'nde Yayımlanmış Makaleleri” başlıklı Yüksek Lisans tezine bakılabilir.

olmuştur. Lisânın ıslahı için Maarif Nezareti tarafından bir heyetin seçilerek çalışmalar yapması gerektiğine dikkat çeken Cenab, bu ve benzeri konularda (lisân, vezin, Türkçülük, Milli Cereyan ve Harp vb.) yazılar yayımlamış, bunların çoğu dikkat çekecek biçimde eleştiriye uğramıştır.” (Akay, 1998, s.38).

Yukarıda Hasan Akay’ın tespitleri oldukça önemlidir. Aslında bu dönemlerde Cenab Şahabeddin’in birkaç farklı dergide dil mevzuunu gündeme getirdiğini fakat onun bu görüşlerinin dikkat çekmediğini dile getiren Hasan Akay’ın çalışmasında “Mesâi-i Lisâniye” makalesine yer vermediği de tespit edilmiştir.

“Mesâi-i Lisâniye” makalesi üç buçuk sayfalık bir makale olup derginin 11-14 sayfaları arasında yer almaktadır. Bu sayıda Cenab Şahabeddin’den başka Mehmet Ali Ayni, Ali Ekrem, Necip Asım, Halid Ziya, Ziya Gökalp gibi isimler yer almaktadır.

Cenab Şahabeddin daha metnin en başında herkesin konuşabileceğini fakat herkesin fasîh ve belîğ söyleyemeyeceğini vurgular. Başka bir deyişle düzgün, açık, anlaşılır ve sanatlı bir söyleyişin olması gerektiğinden bahseder. Bunun bir dil için son derece elzem olduğunu “*Maksadı mübhem ve nâkıs anlatan dil ile te’min-i medeniyet mümkün değildir*” (Şahabeddin, 1916 s.11) sözleriyle de vurgulamaktadır. Aslına bakılırsa Cenab Şahabeddin’in “Mesâi-i Lisâniye” makalesinde her bir ifade dil ve kültür bağlamında son derece önemlidir.

Şair makalesinde lisânın önemine vurgu yapmaktadır. Bir dil ustası olan şair, şüphesiz ki dil üzerine de epeyce düşünmüştür. Lisânın insanlar arasında birbirleriyle bağ kurmalarına yarayan bir araç olduğunu “*Kelimât olmasa ne biri birimizi, ne vatanımızı, ne semayı, hiç birini anlayamaz ve sevemedik. Denebilir ki kâmus, hayat-ı cemiyetimizi taşıyor ve onsuz Osmanlı cemiyeti yaşayamaz.*” (Şahabeddin, 1916, s.11) cümleleri ile ifade eder.

Lisânın önemi üzerinde dururken bir milleti millet yapan lisânın olmazsa olmazları üzerinde de durur. Aksi hâlde kullanılan lisânın bir denetleyicisi olması gerektiğinden bahseder:

“Kâmusumuz yoktu; coğrafya lisânımız yoktu; hudûd-ı elfâmımız gayr-i mu’ayyendi. Lisânımıza nisbetle kelimeler sahnede aktörler gibiydi: Gireler, biraz dururlar, lakırdıya karışırlar, sonra ya ebedîyyen veyâ muvakkaten çıkar, giderlerdi. Lehçemiz yolgeçen hânına benzetilebilirdi: ne giren belli idi, ne çıkan... Muhâcir kelimeler geliyor yerli kelimelerin yerine yerleşiyor, yerli kelimeler hicret edip gidiyor, bir güzel ve fâ’ideli kelime bir satırda mahbûs unutuluyor, elzem bir lügat taşradan gelerek pâyitahtın bir mahallesinde bir mevsim geçirip savuşuyordu: Bu harekât-ı lağviyenin farkına varacak bir zâbita-i lisâniye yokdu!” (Şahabeddin, 1916, s.11).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere lisânı düzenleyen, denetleyen bir lisân zabıtasına (dil denetleyicisi) ihtiyaç vardır. Yukarıda geçen “yolgeçen hanı” tabiri bu bakımdan oldukça önemlidir. Dilin yabancı kelimeler, yabancı diller etkisi altında kalmasının altını çizer. Bu maalesef ki günümüz Türkçesi için de geçerli bir durumdur. Bunun bilincinde olarak yapılması gereken ilk vazife elbette ki bir sözlüktür (kâmus). Ataları için yeterli olan bu kelimât (makalede aydınlık olarak tasvir edilmiştir) artık yeterli gelmemektedir.

Cenab Şahabeddin makalesinde, maarif nazırı Şükrü Bey’den (Ahmet Şükrü Bayındır)⁵ ve onun memlekete yaptığı yardımlardan bahseder. Şükrü Bey Ocak 1913 ve Aralık 1917 yılları arasında görevde bulunmuştur (Erdem, 2015, s. 30). Eğitimde yenilik yaparken bunun dil temelli olması gerektiğinin de bilincinde olan Ahmet Şükrü Bey’e Cenab Şahabeddin de bu bakımdan teşekkür eder:

“Şükrü beyefendi hakâyık-ı mesrûdeyi der-pîş ederek lisânın ta’bîr-i câ’iz ise esbâb-ı temdînine tevessül eden ilk ma’ârif nâzırımız oldu: Bu, irfân memlekete edilebilecek hıdmetlerin en büyüğüdür müşarünileyh hazretleri bütün mesâ’il-i lisâniye ve edebiyemizin pek münevver bir âşinası idi; ıslâhât-ı lağviye ihtiyacımızın derece-i şiddetini herkesden ve hepimizden iyi takdîr etmişti; makam-ı nezârete vâsıl olduğu gün ilk endîşesi, hiç şüphem yok kâmusumuza istihdâf etdi. Dilimizi düzeltmek ve zenginletmek için müte’addid komisyonlar teşekkül ettiğini pek az sonra istibşâr etdik: imlâ, kavâ’id, lügât, istilâhât komisyonları.” (Şahabeddin, 1916, s.12)

Ahmet Şükrü Bey, dönemin eğitim anlayışında köklü değişiklikler yapmış ve bu vesileyle dilde de yenilikler meydana gelmiştir.

Servet-i Fünun Dönemi şair ve sanatçıların yüzünü garba döndüğü yıllardır üzerinde durulan bir konudur. Burada da Cenab Şahabeddin bu fikri şu şekilde desteklemektedir:

“Şems-i medenîyet görüyoruz ki şems-i tâbî’iyetin aksine olarak garbdan doğuyor. Bu cihetle yüzümüz gibi dilimizi de garba çevirmek bize bir vazîfe-i temeddün oldu. Bize ba’dezîn öyle bir lisân lâzım ki yalnız medenî bir âlet-i tekellüm değil aynı zamanda medenî bir miiftâh-ı tefekkürde olsun; inhâ-yı medeniyetin nehr-i irfânına nisbetle bir fincan kadar kalmasın...” (Şahabeddin, 1916 s.13)

Yukarıdaki ifadelerden de görüldüğü gibi medeniyetin merkezinin artık Batı olduğu ve bu vesileyle de Batı’nın örnek alınması gerektiğinin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu Batı’yı örnek alma meselesi artık mecburî bir mesele hâline gelmiştir. Aksi halde dünyadan geri kalınacağına vurgusunu yapan Cenab

⁵ Dönemin Maarif Nazırı.

Şahabeddin, dil mevzuunu çözmeden Batı'yı yakalamanın mümkün olamayacağına farkındadır.

Cenab Şahabeddin makalesini sonlandırırken de yine dilin nasıl zenginleşeceğine odaklanır ve bu durumu şu sözlerle ifade eder:

“Ve bu meslekde devam edecek kelimesizlik dilimizin altında bir licâm gibi idi; komisyonun i'tkâdınca bu licâmın def-i sıkleti veya hiç olmazsa taklîl-i sıkleti mertebe-i vücûbdadır. Komisyon bî-tevfika te'âlâ ikmâl-i mesâ'i ettiği gün eminim ki bezâ'a-i nutkiyemiz şâyân-ı dikkat bir nisbetde zenginleşecek ve artık daha az kekeleyerek basît-i efkâr edebileceğiz.” (Şahabeddin, 1916, s. 14).

Özetle Cenab Şahabeddin “Mesâi-i Lisâniye” makalesinde lisânın düzenlenmesi için bir komisyon kurulması ve bu komisyonun titizlikle çalışması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunu yapmak için de dil vurgusu yapan Cenab Şahabeddin'in “*Gökten ilim ve fen yağsa nûr-ı irfân kâse-i kelimât ile toplanır!*” (Şahabeddin, 1916, s.11) ifadesi son derece kıymetlidir.

Sonuç

Daha önce hiçbir akademik çalışmaya konu olmayan “Mesâi-i Lisâniye” makalesi Cenab Şahabeddin tarafından *Darülfünun Edebiyat Mecmuası*'nda yayımlanmıştır.

Toplamda kırk dokuz (49) sayılı *Darülfünun Edebiyat Mecmuası* 1916 yılının Mart ayında çıkarılmaya başlanmıştır. Dönemin önemli isimlerine ev sahipliği yapan dergide Cenab Şahabeddin de “Mesâi-i Lisâniye” başlıklı makalesi ile katkıda bulunmuştur. Makale derginin ilk sayısında yayınlanmıştır.

Cenab Şahabeddin Mart 1916'da *Darülfünun Edebiyat Mecmuası*'nda yazdığı Mesâi-i Lisâniye başlıklı yazısında dilde yapılması gereken zaruri yeniliklerin üzerinde durmuştur. Bu yazıda mutlak suretle Batı'nın örnek alınması gerektiğini vurgular. Fakat bu örnek alınmada da dilin sahipsizliğinin önüne geçilmesi gerektiğinin altını çizer. Dili yolgeçen hanına benzeten Cenab Şahabeddin Batı'nın örnek alınmasında da dil komisyonlarıyla birlikte çalışılması gerektiğini dile getirir. Ve bunun için de sözlük çalışmalarının son derece önemli olduğuna dikkat çeker.

Sonuçta Cenab Şahabeddin tüm metninde ilim ve fennin ancak dil ile mümkün olabileceğinin altını çizer.

Extended Abstract

In the study titled “Mesâi-i Lisâniye ve Cenab Şahabeddin”, the three and a half page article of Cenab Şahabeddin that he wrote in *Darülfünun Literature Magazine* was examined. The article is located between pages 11-14 of the journal. Although *Darülfünun Literature Magazine* was first published in March 1916, a

total of fort-nine (49) issues remained in publication life. Cenab Şahabeddin also included an important issue in the first issue of magazine. This issue is language. This article focuses on approach of the period to the language issue. In this study, first all, the article written by Cenab Şahabeddin was examined. In the appendices, the original text (this section also includes the contents page of the journal is also included) and its transcript are included. Thus, an opportunity arises for readers to examine the text.

Tevfik Fikret and Cenab Şahabeddin should be mentioned at the top of the list when it comes to the poetry of the Servet-i Fünun Period. Cenab Şahabeddin (1870-1934) is one of the important poets of Servet-i Fünun Period. Cenab Şahabeddin not only wrote poetry, but also touched upon the issues that he considered important for Turkish literature in his articles. The poems of Cenab Şahabeddin, who is a versatile identity, are generally studied. However, no academic study has been done on this article (Mesâi-i Lisâniye) before. This study is extremely important in terms of closing the gap in the literature. On this occasion, it was determined how he approached the language issues of his period. Cenab Şahabeddin wrote articles in many literary magazines of the Servet-i Fünun Period. One of them is Darülfünun Literature Magazine.

Darülfünun Literature Magazine is a journal published in Istanbul Darülfünun. Literature, on the other hand, has an extremely important place in Darülfünun. Many literary figures of the period such as M. Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Emin Yurdakul, ... were included Darülfünun Literature Magazine with their articles. The magazine is remarkable for its period in terms of being both a literature and a history magazine. In this context, it is extremely important that Cenab Şahabeddin takes part in an important issues of his period, such as language, in the first issue.

In his article “Mesâi-i Lisâniye”, Cenab Şahabeddin underlines that language commissions should be established after making his determinations on language. Language commissions or, as Cenab Şahabeddin puts it, language police officers are extremely important in terms of language control. These language controllers have a great job in getting the language out of the influence of various languages. He emphasizes that the first and most important move to be made for this is the dictionary. These studies also need to be supervised by the state. According to Cenab Şahabeddin, science and science can advance in a society only if language is given importance.

As a result, the study titled “Mesâi-i Lisâniye and Cenab Şahabeddin” deals with Cenab Şahabeddin’s approach to language in his Mesâi-i Lisâniye article. It is also important in terms of filling the gap in the field.

Kaynakça

Akay, H. (1998). *Cenab Şahabeddin*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Bayık, H. B. (2000). “Cenab Şahabeddin’in Servet-i Fünun Dergisi’nde Yayımlanmış Makaleleri”. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Erdem, Y. T. (2015), “Maarif Nazırı Ahmet Şükrü Bey’in II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Politikalarına Katkısı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 32, 23-64.

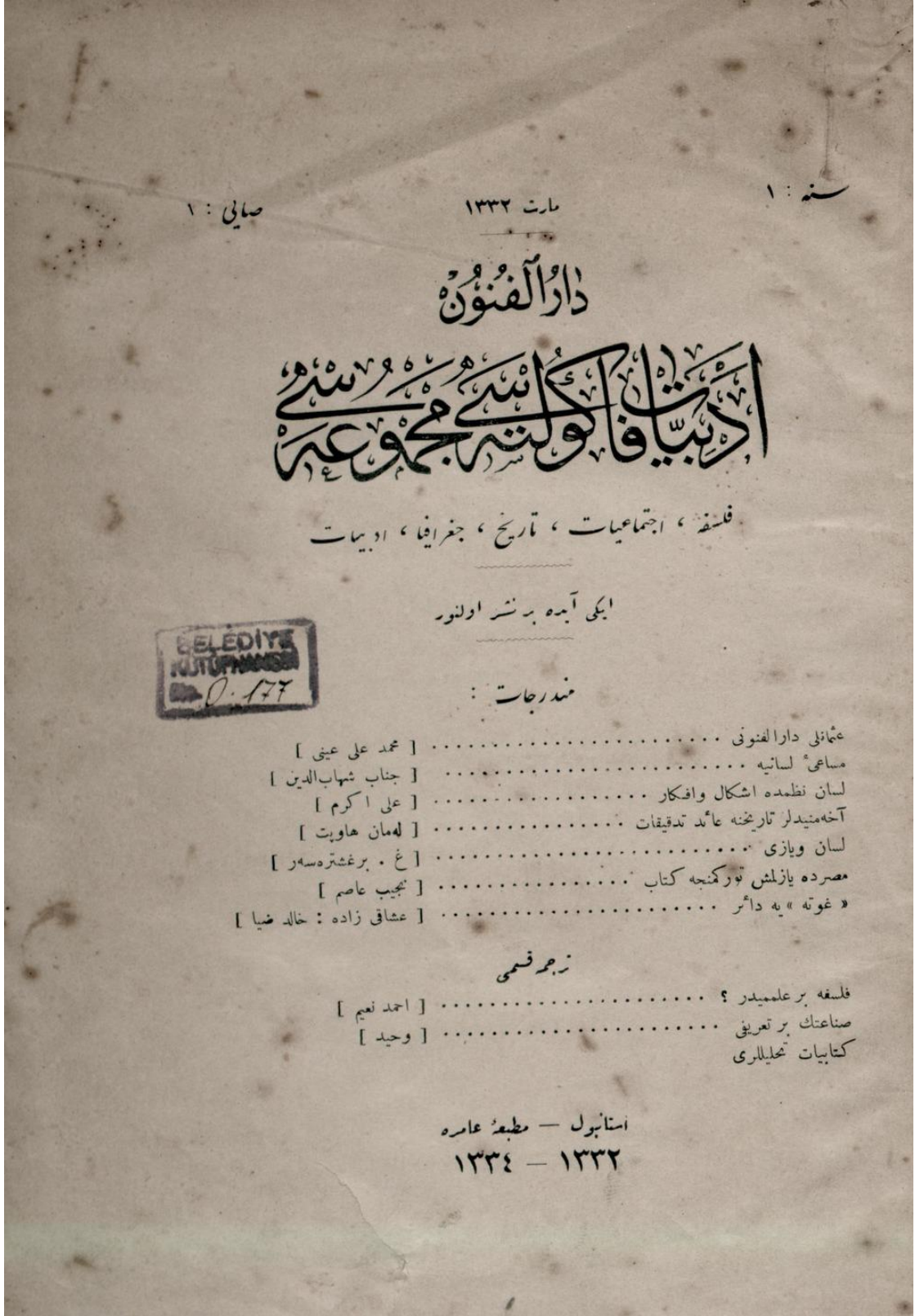
Kazancıgil, A.- Vergili, A. (2002). “İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası (İnceleme ve Dizin). *TÜBAR- XII (Güz)*. 27-74.

İshakoğlu, S. (1995). “1900-1946 Yılları Arasında, Darülfünun ve İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi’nde Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi”. *Osmanlı Bilimi Araştırmalar* (Yay. Haz. F. Günergun). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şahabeddin, C. (1916). “Mesâi-i Lisâniye ve Cenab Şahabeddin”. *Darülfünun Edebiyat Mecmuası*. 11-14.

Ek 1

Metnin Orijinali

مسامی لسانیه

صنعتنه حرمت بسلهین بر محرک حیات کلمه حرمتی واردر؛ کلهبی بر قورو کورولتو کبی تلقی ایده مز . حقیقته وطبیعتنه ، شعره و صنعتنه آنجق اعانه کلمات ایله تملک ایده رز . حیات افکاری حیات کلمات تأمین ایدر . کلمات اولماسه نه بری بریمزی ، نه وطنمزی ، نه سمایی ، هیچ برینی آکلایماز وسوه مزدک . دینه بیلیرکه قاموس ، حیات جمعیمزی طاشیور و اونسز عثمانلی جمعیتی یاشایماز .

هرکس لاقیردی ایده بیلیر : لاقیردی فصاحت و بلاغته باقلمایان سوزدر . فقط هرکس فصیح و بلیغ سوبلیه مز . تنویر اذهانه قرار ویرن بر دولت اول بول فضائل افاده بی حاضر لامالی . برلسان ، واضح و قطعی بر صورتده اظهار مرامه مساعد اولماقجه بر آلت عرفان اولاما . مقصدی مبهم و ناقص آکلالتان دیل ایله تأمین مدنیت ممکن دکلدر . آلتی یوز سنه اول بیله بیلنمک لازم کلن بو حقیقت بسیطه یه کیم بیلیر نیچون بزده حرمت اولنمادی . پک بیوک بر ملت قاموسسز برلسان ایله ایشته آلتی عصر دنبری یاشیور . اگرچه بر کوچک عشیرتدن بر دولت جهانگیر چیقمش ، فقط مالکانه الفاظدن محرومیت سینه سی اوله رق بر جمعیت منوره حقیقه مامشدی . کوکدن علم و فن یاغسه نور عرفان کاسه کلمات ایله طوبیلا نیر !

قاموسسز یوقدی ؛ جغرافیای لسانمز یوقدی ؛ حدود الفاظمز غیر معیندی . لسانمز نسبتله کلهلر صحنه ده آقورلر کیدی : کیرلر ، براز طورورلر ، لاقیردی یه فاریشیرلر ، صوکره یا ابدیاً و یا موقه چیقار ، کیدرلر دی . لهجه مز یول چکن خانه بکزه تیه بیلیردی : نه کیرن بللی ایدی ، نه چیقان ... مهاجر کلهلر کلیور برلی کلهلرک یرینه یرلشیور ، برلی کلهلر هجرت ایدوب کیدیور ، برکوزل و فائده لی کله بر سطرده محبوس اونوتولیور ، الزم بر لغت طشره دن کلهلرک پایتختک بر محله سنده بر موسم کچیروب صاووشیوردی : بو حرکات لغویه نك فرقه واره جق بر ضابطه لسانیه یوقدی !

بوشرايط تحتنده طبعیدرکه فصاحت آرتق جهل عمومی یه حواله ایدلش بر مسأله تصادف اولور . بزده « صفوت اسلوب » بی شبهه معناسز بر ترکییدی . محدود و مقبول بر

قاموسی ارملیان لسان ایچون هیچ برلفظک غرابتی ادعا اولونه ماز. الفاظ غریبه استعمالی ایاه ادبامزک بری بری اتها می نه قدر بی اساس و کولوئج برعیرتدی !

**

شکری بک افندی حقایق مسروده بی درپیش ایدره رک لسانک - تعیر جاز ایه - اسباب تمدینه توسل ایدن ایلك معارف ناظر من اولدی : بو، عرفان مملکته ایدیه بیه جک خدمت لک بیوک در . مشارالیه حضرتلری بتون مسائل لسانیه وادیه مزک بک منور بر آشناسی ایدی؛ اصلاحات لغوییه احتیاجمک درجه شدتی هرکس دن وهمزدن ائی تقدیر ایتشدی؛ مقام نزارته واصل اولدیی کون ایلك اندیشه سی، هیچ شهیم یوق، قاموس مزه استهداف ایتدی . دیلزی دوزلمک و زکیه اتمک ایچون متعدد قومیسونلر شکل ایتدیکنی بک از سوکره استبشار ایتدک : املا ، قواعد ، لغات ، اصطلاحات قومیسونلری .

ارباب اهلیتی امور سائره مص ایتش اولمالیدر که لغت قومیسونک مساعیسنه اشتراکمدن مقام عالی نزارتجه بر فائده تخمین بیورلدی . ایکی آیدنبری قومیسونک اعضای فاضله سی آرسنده بولمقله مباحییم و بوصفته قومیسونک هدف مال واعماله دائر از نشر معلومانه جسارت ایدیورم .

**

آچیق سویلهم : اجداد مزه کافی کلن آیدینلق بزه یتشمیور . بزدها زیاده کورمک ایستدیکمز ایچون دهه بیوک مشعلیه احتیاج حس ایدیورز . اسلاف مز سمان ضیا آلیر ، برده یاشاردی . بز نور معرفته افقک براز فوقه چقیمغه مجبورز . بو کونکو و باخصوص یاریتکی حیاتمز ، اک قیصه تعیر ایه سویلهم ، حیات کتاب در .

شمس مدنیت کوریورز که شمس طبیعتک عکسنه اوله رق غربدن طوغیور . بوجهتله یوزمن کی دیلزی ده غریبه چویرمک بزجه بروطفه تمدن اولدی . بزه بعدازین اویله بر لسان لازم که یالکنز مدنی بر آلت تکلم دکل عینی زمانده مدنی بر مفتاح تفکرده اولسون؛ انجای مدنیتک نهر عرفانه نسبتله بر قنجان قدر قلماسین ... بر لسان غریبیدن نقل افکار ایتک ایسته ینلر لهجه مزک ضیق وضعفی بک ائی بیلیرلر . خارجدن کیترمک ایستدیکمز

فکر لر همان دائمًا بزم کله لرمزك حدود احاطه سندن طاشیور؛ دماغمزی تقویه و تمیه ایدہ جک شیلری کویا دیلز تحمیلی فوقندہ بولور... حسیاتدن بحث ایتیمورم، چونکہ هیچ برلسان حسیاتہ استیعاب ایدہ مز. فقط برحق مشروع کبی لسانمدن طلب ایدیورم کہ عالم افکارہ ترجمان کافی اولایلسین. فکر، انسانیتک مالکانہ مشترکی در؛ لسان اونی احاطہ ایدہ مدجہ قاصر و ناقص عد اولنور. حال بوکہ مع الاسف کوریوروز: متفکرین غرب، اسلوبلری ولسانلری ایله، بزم قبضه ترجمه مزه صیغما بولور. بر فکر، طوغدیغی لسانده کونش قدر واضحده اولسه، بزم دیلزہ کچرکن آز چوق بوغولانیور: چونکہ کافی درجده ضیای لغوی یوق. کباتک عدم کفایه سی بر پارچه بولوط کبی هر جمله مترجمه من اوستده کولککسی حس ایتدیرر. بو بولوطک تخفیف کافنه چالشمی لغت قومیسونی فہرس وظائفنه ادخال ایتکده قسور ایتدی. زیرا قومیسون مائز مہ سی نقصان بر بنایہ باشلادیغی الملك خطوہده حس ایتشدی. ہمیز تجربہ نفسیہ لرمزله بیایوردق کہ اجنبی کله لرینی دماغمزه اوغرا تمسزین طبقات افکارده طولاشمق لسانمزك شرائط حاضرہ سندہ بزه موعود دکل در. بو نقصانک وجوب تلافیسی حس ایتدک. چوقلرینه مایوسیت ویرن بو حس لت قومیسونہ بر سودای غلبه تالقیح ایتدی. نواقصی جبر ایچون قومیسون اعضاسی، نامین ایدرم کہ، چالشیور. آریوروز وهر عدم موفقیدن یکی بر آرزوی تجری ایله چیقیوروز. فارسیمزده هنوز تمامیلہ حفر و تحلیل ایدلمه مش و هنوز بتون مکنوراتی ویرمه مش اوچ ارض واسع وار: تورکجه، عربجه، عجمجه... محتاج الہمزی، طبیعیدرکہ، اول باول کندی تورکجه مزدن ایستیوروز؛ بولامانجه، آنجق اوزمان ایکی قومشو لساندن برینه و دیگرینه مراجعتہ مجبور اولیوروز. آرایان بولور، دیرلر؛ بز بلکہ آرزو ایتدیکنز وارادیغمز نسبتده بولامادق، فقط شہہ مز یوق کہ بولدیغمز بعدازین آرامق ایستہ حکلرک جسارتلرینی قیرہ جق قدر آز اولمایہ جق در.

دیگر جہتدن انقاع حریقده بر طریق تنوردر: بتون دقت بز بوندن اجتنابہ مصروف اولیور؛ قبول عامہ بی قوشقولاندیرہ جق العاطفہ قاموسمزی قابلی طوتیوروز. قومیسونجه هیچ برکله علی العمیا شایان قبول کورولمور؛ آنجق شرائط مطلوبہ بی حائر کله لرتقاط اولونیور. بولہ جہ قومیسون بعض اسکی سوزلری احیایتدی؛ بعضی کوی کله لرینی شہر لهجه سنہ لایق کوردی؛ آنجق کندی ماضیمزده وکندی مملکتیمزده بولامادیغمزی دہا

ادبیات فاگولتہ سی مجموعہ سی

۱۴

اوزاقلردہ ویا بانجی طوپراقلردہ آرادی . وبومسلکده دوام ایدہ جک . کلمہ سزک دیلزک
آئنده برجام کبی ایدی ؛ قومیسونک اعتقادنجہ بولجامک دفع ثقلی ویا هیچ اولمازسه
تقلیل ثقلی مرتبہ وجودہ در . قومیسون بتوفیقہ تعالی اکال مساعی ابتدکی کونامیم کہ
بضاعہ نطقیہ مز شایان دقت برنسبتده زکینلشہ جک و آرتق دها آز کککلیہ رک بسط افکار
ایدہ بیله جکز .

جناب شهاب الدین

Ek 2

Metnin Transkripsiyonu

Sanatına hürmet besleyen bir muharririn hayat-ı kelimâta hürmeti vardır; kelimeyi bir kuru gürültü gibi telakkî edemez. Hakîkate ve tabî'ata, şî're ve sanata ancak i'âne-i kelimât ile temellük ederiz. Hayât-ı efkârı hayât-ı kelimât te'mîn eder. Kelimât olmasa ne biri birimizi, ne vatanımızı, ne semâyı, hiç birini anlayamaz ve sevmezdik. Denebilir ki kâmus, hayât-ı cem'iyetimizi taşıyor ve onsuz Osmanlı cem'iyeti yaşayamaz.

Herkes lakırdı edebilir: lakırdı fesâhat ve belâgatine bakılmayan sözdür. Fakat herkes fasîh ve belîğ söyleyemez. Tenvîr-i izhâna karâr veren bir devlet evvel be evvel fezâ'il-i ifadeyi hâzırlamalı. Bir lisân, vâsıl ve kat'î bir surette izhâr-ı merâma müsâ'id olmadıkça bir âlet-i irfân olamaz. Maksudı mübhem ve nâkıs anlatan dil ile te'mîn-i medeniyet mümkün değildir. Altı yüz sene evvel bile bilinmek lâzım gelen bu hakikat-i basîteye kim bilir niçün bizde hürmet olunmadı. Pek büyük bir millet kâmusuz bir lisân ile işte altı asırdan beri yaşıyor. Eğerçi bir küçük aşiretten bir devlet-i cihângîr çıkmış, fakat malikâne-i elfâzdan mahrûmîyet-i seyyi'esi olarak bir cem'iyet-i münevvere çıkamamıştı. Gökten ilim ve fen yağsa nûr-ı irfân kâse-i kelimât ile toplanır!

Kâmusumuz yoktu; coğrafya lisânımız yoktu; hudûd-ı elfâmımız gayr-i mu'ayyendi. Lisânımıza nisbetle kelimeler sahnede aktörler gibiydi: Girenler, biraz dururlar, lakırdıya karışırlar, sonra ya ebedîyyen veyâ muvakkaten çıkar, giderlerdi. Lehçemiz yolgeçen hânına benzetilebilirdi: ne giren belli idi, ne çıkan... Muhâcir kelimeler geliyor yerli kelimelerin yerine yerleşiyor, yerli kelimeler hicret edip gidiyor, bir güzel ve fâ'ideli kelime bir satırda mahbûs unutuluyor, elzem bir lügat taşradan gelerek pâyitahtın bir mahallesinde bir mevsim geçirip savuşuyordu: Bu harekât-ı lağviyenin farkına varacak bir zâbıtâ-i lisâniye yokdu!

Bu şerâ'it tahtında tabî'idir ki fesâhat artık cehl-i umûmiye havâle edilmiş bir mes'ele-i tesâdüf olur. Bizde "safvet-i üslûb" bî-şübhe manasız bir terkibdi. Mahdûd ve makbûl bir kâmusu olmayan lisân için hiçbir lafzın garâbeti iddi'a olunamaz. Elfâz-ı garîbe isti'mâli ile üdebâmızın bir birini ittihâmı ne kadar bî-esâs ve gülünç bir gayretti!

Şükrü beyefendi hakâyık-ı mesrûdeyi der-pîş ederek lisânın ta'bîr-i câ'iz ise esbâb-ı temdînine tevessül eden ilk ma'ârif nâzırımız oldu: Bu, irfân memlekete edilebilecek hıdmetlerin en büyüğüdür müşarünileyh hazretleri bütün mesâ'il-i lisâniye ve edebiyemizin pek münevver bir âşinası idi; ıslâhât-ı lağviye ihtiyacımızın derece-i şiddetini herkesden ve hepimizden iyi takdîr etmişti; makam-ı nezârete vâsıl olduğu gün ilk endîşesi, hiç şüphem yok kâmusumuza istihdâf etdi. Dilimizi düzeltmek ve zenginletmek için müte'addid komisyonlar teşekkül ettiğini pek az sonra istibşâr etdik: imlâ, kavâ'id, lügât, ıstılâhât komisyonları.

Erbâb-ı ehliyeti umûr-ı sâ'ire massetmiş olmalıdır ki lûgât komisyonunun mesâ'isine iştirâkimden makâm-ı âli-i nezaretçe bir fâ'ide tahmin buyuruldu. İki aydan beri komisyonun a'zâ-yı fâzılası arasında bulunmakla mübâhiyim ve bu sıfatla komisyonun hedef-i mâl ve i'mâline dâ'ir neşr-i ma'lûmâta cesâret ediyorum.

Açık söylemeliyim ecdâdımıza kâfi gelen aydınlık bize yetişmiyor. Biz dahâ ziyâde görmek istediğimiz için dahâ büyük meş'aleye ihtiyaç hissediyoruz. Eslâfımız semâdan ziyâ- alır, yerde yaşardı. Biz nur-ı mârifetle ufkun biraz fevkîne mecburuz. Bu günkü ve bâ-husus yarınki hayatımız en kısa tâ'bir ile söyleyelim hâyât kitâbıdır.

Şems-î medenîyet görüyoruz ki şems-i tâbî'iyetin aksine olarak garbdan doğuyor. Bu cihetle yüzümüz gibi dilimizi de garbe çevirmek bizce bir vazîfe-i temeddün oldu. Bize ba'dezîn öyle bir lisân lâzım ki yalnız medenî bir alet-i tekellüm değil aynı zamanda medenî bir miftâh-ı tefekkürde olsun; inhâ-yı medenîyetin nehr-i irfânına nisbetle bir fincan kadar kalmasın... Bir lisân-ı garbîden nakl-i efkâr etmek isteyenler lehçemizin zayıf ve za'afını pek iyi bilirler. Hâricden getirmek istediğimiz fikirler hemen dâ'imâ bizim kelimelerimizin hudûdu ihâtasından taşıyor; dimâğımızı takviye ve tenmiye edecek şeyleri gûyâ dilimiz tahammülü fevkînde bulur. Hissiyâtdan bahsetmiyorum, çünkü hiçbir lisân hissiyâta isti'âb edemez. Fakat bir hak-ı meşrû' gibi lisândan talep ediyorum ki âlem-i efkâra tercümân kâfi olabilsin. Fikir, insâniyetin mâlikâne-i müstetekidir; lisân onu ihâta edemedikçe kâsır ve nâkıs addolunur. Halbûki ma'âlesef görüyoruz: mütefekkirin garb, üslûbları ve lisânları ile bizim kabza-i tercümemize sığmıyorlar. Bir fikir doğduğu lisânda güneş kadar vâzıh da olsa bizim dilimize geçerken az çok buğulanıyor: çünkü kâfi derecede ziyâ-yı lağvı yok. Kelimâtın adem-i kifâyesi bir parça bulut gibi her cümle-i mütercimemiz üstünde gölgesini hissedebilir. Bu bulutun tahfif-i kesâfetine çalışmağı lûgât komisyonu..... vezâ'ifine idhâl etmekte kusur etmedi. Zîrâ komisyon malzemesi noksan bir binâyâ başladığını ilk hatvede hissetmişti. Hepimiz tecrübe-i nefsiyelerimizle biliyorduk ki ecnebî kelimelerini dimâğımıza uğratmaksızın tabakât-ı efkârda dolaşmak lisânımızın şerâ'it-i hâzırasında bize mev'ûd değildir. Bu noksanın vücûb-u telafisini hissettik. Çoklarına me'yûsiyet veren bu hiskomisyonuna bir sevdâ-yı galebe telkîh etdi. Nevâkıs-ı cebr için komisyon a'zâsı te'mîn ederim ki, çalışıyor. Arıyoruz ve her adm-i muvaffakiyetten ki bir arzu taharrî ile çıkıyoruz. Karşımızda henüz tamamıyla hafr ve tahlîl edilmemiş ve henüz bütünvermemiş üç arz-ı vâsi var: Türkçe, Arabca, Acemce... Muhtac-ı ileyhimizi tabî'idir ki, evvel be evvel kendi Türkçemizden istiyoruz; bulamayınca ancak uzman iki komşu lisândan birine ve diğerine mürâca'ata mecbur oluyoruz. Arayan bulur derler; biz belki arzu ettiğimiz ve aradığımız nisbetde bulamadık, fakat şübhemiz yok ki bulduğumuz ba'dezîn aramak isteyeceklerin cesâretlerini kırarak kadar az olmayacaktır.

Diğer cihetden ikâ-i harîkde bir tarîk tenevvürdür: Bütün dikkatimiz bundan içtinâbe masrûf oluyor; kabûl-ı âmmeyi kuşkulandıracak elfâza kamûsumuzu kapalı tutuyoruz. Komisyonca hiçbir kelime âle'l-amiyâ-i şâyân kabul görülmüyor; ancak şerâ'it-i matlûbe-i hâ'iz kelimeler iltifât olunuyor. Böylece komisyon bazı eski sözleri ihyâ etdi; bazı köy kelimelerini şehir lehçesine lââyık gördü; ancak kendi mâzimizde ve kendi memleketimizde bulamadığımızı daha uzaklarda yabancı topraklarda aradı. Ve bu meslekde devam edecek kelimesizlik dilimizin altında bir licâm gibi idi; komisyonun i'tikâdınca bu licâmın def-i sıkleti veya hiç olmazsa taklîl-i sıkleti mertebe-i vücûbdadır. Komisyon bî tevfiika te'âlâ ikmâl-i mesâ'i ettiği gün eminim ki bezâ'a-i nutkîyemiz şâyân-ı dikkat bir nisbetde zenginleşecek ve artık daha az kekeleyerek basît-i efkâr edebileceğiz.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.